

UCHWAŁA

Dnia 28 czerwca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

SSN Władysław Pawlak (sprawozdawca)

Protokolant Hanna Kamińska

w sprawie z wniosku wierzyciela P. M.
przeciwko dłużnikowi M. S.A. w P.
o nadanie klauzuli wykonalności,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 28 czerwca 2017 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Rejonowy w P.
postanowieniem z dnia 21 grudnia 2016 r., sygn. akt II Co (...),

"Czy stanowiący tytuł egzekucyjny akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c., może nie zawierać imiennego oznaczenia wierzyciela?"

podjął uchwałę:

Tytuł egzekucyjny w postaci aktu notarialnego, w którym dłużnik poddał się egzekucji w trybie art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. musi zawierać oznaczenie wierzyciela w sposób określony w art. 92 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r. poz. 1796, ze zm.).

UZASADNIENIE

Wnioskodawca P. M. domagał się nadania klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, zawierającemu oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. w zakresie zapłaty do kwoty 53 680 zł.

Postanowieniem z dnia 23 sierpnia 2016 r. Referendarz Sądowy Sądu Rejonowego w P. oddalił wniosek o nadanie klauzuli wykonalności, wskazując, że akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. powinien zawierać indywidualne oznaczenie wierzyciela upoważnionego do prowadzenia egzekucji. Tymczasem, w przedłożonym akcie notarialnym, wierzyciel jest określony w sposób opisowy, przez odniesienie do uprawnień wynikających z posiadania obligacji, jako każdorazowy obligatariusz uprawniony z tytułu obligacji.

Rozpoznając skargę na orzeczenie Referendarza Sądowego, Sąd Rejonowy w P. powziął wątpliwości, które wyraził w przedstawionym do rozstrzygnięcia pytaniu prawnym. W uzasadnieniu wyjaśnił, że literalna wykładnia art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. nie wskazuje na konieczność określenia wierzyciela pod względem jego tożsamości, co może uprawniać do wniosku, że brak jest przeszkód do tego, by dłużnik mógł poddać się egzekucji w akcie notarialnym na rzecz wierzyciela, który został oznaczony jedynie w sposób opisowy, przez odniesienie do podstawy prawnej obowiązku świadczenia i obowiązującego w jej ramach mechanizmu identyfikacji osoby uprawnionej. Z drugiej jednak strony, Sąd Rejonowy zauważył, że takie podejście może budzić wątpliwości, gdyż prowadzi do usankcjonowania nietypowej kategorii tytułów egzekucyjnych „na okaziciela”, a przepisy z zakresu egzekucji ani wprost, ani też pośrednio nie potwierdzają, aby kreowanie tego rodzaju tytułów egzekucyjnych było dopuszczalne. Odrzucenie możliwości tworzenia takich tytułów egzekucyjnych służy wzmocnieniu bezpieczeństwa obrotu. Sąd Rejonowy zwrócił uwagę na możliwość przewyżczenia na gruncie przepisów ustawy z dnia 15 stycznia 2015 r. o obligacjach (Dz. U. 2015, poz. 238) trudności związanych z imiennym ustaleniem wszystkich obligatariuszy w celu zabezpieczenia ich praw, przez ustanowienie administratora zabezpieczenia, który wykonuje obowiązki wierzyciela z tytułu zabezpieczenia we własnym imieniu, lecz na rachunek obligatariuszy (art. 29). Zatem, wówczas podmiot udzielający

zabezpieczenia mógłby się poddać egzekucji na rzecz imiennie oznaczonego administratora zabezpieczenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Podstawą wszczęcia i prowadzenia egzekucji jest tytuł wykonawczy, tj. tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności (art. 776 k.p.c.). Tytułem egzekucyjnym jest określony ustawowo akt prawny ustalający istnienie normy prawnej indywidualno-konkretnej, nakładający na określony podmiot obowiązek oznaczonego świadczenia na rzecz podmiotu uprawnionego. Stwierdza istnienie i zakres roszczenia wierzyciela oraz istnienie i zakres obowiązku dłużnika. Zatem do wymogów konstytuujących tytuł egzekucyjny należą elementy podmiotowe (wierzyciel i dłużnika) oraz przedmiotowe (świadczenie i warunki prowadzenia egzekucji.). Ponadto tytuł egzekucyjny powinien spełniać wymogi w zakresie jego formy określonej w przepisach prawa.

Postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu jest sformalizowane, a kognicja sądu ogranicza się do badania, czy dokument, co do którego wnioskodawca żąda nadania klauzuli wykonalności jest tytułem egzekucyjnym, i czy ze względu na treść nadaje się do przymusowego wykonania. Postępowanie klauzulowe nie ma charakteru postępowania rozpoznawczego i nie może go zastępować, co oznacza, że sąd nie bada merytorycznej zasadności roszczenia tak od strony podmiotowej, jak i przedmiotowej. Sąd nie jest też uprawniony do uzupełniania brakujących elementów tytułu egzekucyjnego, jak również ich modyfikacji. Ma to zasadnicze znaczenie dla samego już postępowania egzekucyjnego, bowiem przy wykonywaniu obowiązków wynikających z tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego w klauzulę wykonalności musi być zachowana jego literalna wykładnia, w kontekście art. 804 k.p.c. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1996 r., II CRN 194/95, OSNC 1996, nr 6, poz. 83 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 1998 r., III CKN 325/97, nie publ), z tym że, tytuły wykonawcze zobowiązujące do wydania nieruchomości, statku lub do opróżnienia pomieszczenia, upoważniają do prowadzenia egzekucji także przeciwko każdemu, kto uzyskał władanie nad tym przedmiotem po wszczęciu postępowania, w którym wydano tytuł egzekucyjny,

bez nadawania przeciwko takim osobom klauzuli wykonalności (art. 791 k.p.c.). W zakresie niektórych elementów przedmiotowych tytułu egzekucyjnego, jak zdarzenie od zaistnienia którego uzależnione jest wykonanie tytułu egzekucyjnego, dopuszczalne jest w ramach postępowania o nadanie klauzuli wykonalności prowadzenie postępowania dowodowego z dokumentów urzędowych lub prywatnych z podpisem urzędowo poświadczonym (art. 786 k.p.c.).

Tytuł egzekucyjny w postaci aktu notarialnego, w którym dłużnika poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej do wysokości w akcie wprost określonej albo oznaczonej za pomocą klauzuli waloryzacyjnej, gdy w akcie wskazano zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie obowiązku, jak również termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności (art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c.), jest wymieniony m.in. wśród takich rodzajów tytułów egzekucyjnych, jak orzeczenia sądowe prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu, czy ugody zawarte przed sądem (art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.). Instytucja aktu notarialnego jako tytułu egzekucyjnego stanowi poważny instrument służący przyspieszeniu oraz ułatwieniu dochodzenia roszczeń i jest wyrazem występującej w prawie cywilnym ogólnej tendencji do ochrony wierzyciela. W istocie więc notarialny tytuł egzekucyjny stanowi surogat orzeczenia sądowego zasądzającego świadczenie na rzecz konkretnego wierzyciela od konkretnego dłużnika. Z powyższego wynika, że w odniesieniu do oznaczenia osoby dłużnika i wierzyciela notarialny tytuł egzekucyjny powinien indywidualizować te osoby, jak w stanowiącym tytuł egzekucyjny orzeczeniu sądowym. Okoliczność, że z art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. nie wynika wprost wymóg indywidualizacji wierzyciela, nie oznacza, że jest dopuszczalne sporządzanie tytułów egzekucyjnych „na okaziciela”, skoro przepisy regulujące postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności nie przewidują możliwości konkretyzowania wierzyciela dopiero na tym etapie. Zresztą konieczność indywidualizacji osoby wierzyciela w tytułach egzekucyjnych nie pochodzących od sądu wynika pośrednio z art. 777 § 1 pkt 6 k.p.c., stanowiącym o poddaniu się egzekucji z obciążonego przedmiotu w celu zaspokojenia wierzytelności pieniężnej „przysługującej zabezpieczonemu wierzycielowi”. Do istoty wierzytelności pieniężnej, która ma być zabezpieczona zastawem lub hipoteką należy określenie osoby wierzyciela

(por. art. 306 k.c., art. 65 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece, jedn. tekst: Dz. U. z 2017 r., poz. 1007). W obowiązującym do 27 listopada 2015 r. art. 96 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (jedn. tekst: Dz. U. 2016, poz. 1998, ze zm.), który uprawniał banki do wystawiania bankowych tytułów egzekucyjnych, ustawodawca wprost przewidział wymóg oznaczenia banku, który wystawiał bankowy tytuł egzekucyjny i na rzecz którego miała być prowadzona egzekucja oraz dłużnika zobowiązanego do zapłaty.

Badanie przejścia uprawnień w trybie art. 788 § 1 k.p.c. wchodzi w rachubę dopiero, wówczas, gdy uprawnienie przeszło z jednego podmiotu na inny podmiot po powstaniu tytułu egzekucyjnego, na podstawie dokumentów urzędowych lub prywatnych z podpisem urzędowo poświadczonym. Aby jednak stwierdzić na jaki konkretnie podmiot przeszło uprawnienie musi być przede wszystkim określona w tytule egzekucyjnym osoba wierzyciela. Istnienie tytułów egzekucyjnych „na okaziciela” oznaczałoby, że po powstaniu tytułu egzekucyjnego mogłyby się odbywać się zmiany podmiotowe z pominięciem art. 788 § 1 k.p.c.

Notarialny tytuł egzekucyjny nie może być inaczej traktowany w zakresie wymogów podmiotowych, jakim powinien odpowiadać w ogóle tytuł egzekucyjny, aniżeli orzeczenia sądowe. W postępowaniu rozpoznawczym, po przeprowadzeniu którego zapada orzeczenie sądowe uzyskujące przymiot tytułu egzekucyjnego, osoba wierzyciela i dłużnika jest indywidualizowana w pozwie (art. 126 § 2 pkt 1 k.p.c.). Z dniem wejścia w życie noweli do k.p.c. z 10 maja 2013 r. (Dz. U. 2013, poz. 654), nałożono na sąd dodatkowe obowiązki określone w art. 126 § 2 pkt 2 i 3, w zakresie badania wymogów formalnych pozwu (tj. wskazanie w pozwie nr PESEL lub NIP dla powoda, który jest osobą fizyczną oraz nr KRS, a w przypadku braku - numer w innym właściwym rejestrze dla powoda niebędącego osobą fizyczną) i w art. 208¹ k.p.c. (obowiązek ustalania z urzędu nr PESEL lub NIP pozwanego będącego osobą fizyczną oraz nr KRS czy numeru innego właściwego rejestru pozwanego niebędącego osobą fizyczną). Jakkolwiek przepisy te weszły w życie po sporządzeniu aktu notarialnego w oparciu, o który wnioskodawca domaga się nadania klauzuli wykonalności, to są one wyrazem tendencji ustawodawcy do nałożenia na sądy szczególnej dbałości w określaniu osoby dłużnika i wierzyciela, aby wykluczyć możliwość ewentualnych pomyłek i nadużyć w postępowaniu

egzekucyjnym. Konsekwencją tego jest też przewidziany w § 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (Dz. U. z 2014 r., poz. 1092) obowiązek wskazania w treści klauzuli wykonalności nr PESEL lub NIP, czy nr KRS wierzyciela i dłużnika.

Wymogi notarialnych tytułów egzekucyjnych nie zostały uregulowane wyłącznie w art. 777 § 1 pkt 5 k.p.c. Wszak, skoro taki tytuł jest objęty aktem notarialnym, zaś oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji jest czynnością prawną, to z mocy art. 92 § 3 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 1796, ze zm., dalej: „u.p.n.”) powinien zawierać treści istotne dla tej czynności. Zatem, jeśli notarialny tytuł egzekucyjny zastępuje wyrok sądu, a tym samym i postępowanie rozpoznawcze, to do istotnej treści takiego tytułu należy oznaczenie osoby wierzyciela, bowiem, o tym kto jest wierzycielem decyduje treść tytułu egzekucyjnego. Powierzenie notariuszom uprawnienia do wydawania tytułów egzekucyjnych wynika z ich roli jako osób zaufania publicznego, którym w zakresie powierzonych im uprawnień przysługuje status funkcjonariuszy publicznych, zaś czynności notarialne, dokonane zgodnie z prawem, mają moc dokumentu urzędowego (art. 2 § 1 i 2 u.p.n.).

Sąd Najwyższy wielokrotnie podkreślał, że formą aktu notarialnego muszą być objęte wszystkie istotne elementy czynności prawnej - oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji, w tym oznaczenie stosunku prawnego, z którego wynika egzekwowany na podstawie tego tytułu obowiązek (por. wyroki z dnia 19 marca 1975 r., III CRN 368/74, OSNCP 1976, nr 4, poz. 86; z dnia 12 czerwca 2015 r., II CSK 455/14, OSP 2016, nr 7, poz. 67; uzasadnienie uchwały z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 42). W konsekwencji, w ramach kognicji wyznaczonej istotą postępowania klauzulowego, sąd jest obowiązany do badania przesłanek formalnych aktu notarialnego, w którym dłużnik poddał się egzekucji, tj. czy objęty wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności tytuł egzekucyjny spełnia wymogi i nadaje się do egzekucji, w szczególności sąd jest obowiązany do badania prawidłowości i skuteczności poddania się przez dłużnika egzekucji oraz elementów konstrukcyjnych tytułu egzekucyjnego (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 marca 2008 r., III CZP 155/07, OSNC 2009, nr 3, poz. 42).

Zgodnie z art. 92 § 1 pkt 4 u.p.n. akt notarialny powinien zawierać m.in. imiona, nazwiska, imiona rodziców i miejsce zamieszkania osób fizycznych, nazwę i siedzibę osób prawnych lub innych podmiotów biorących udział w akcie. W sytuacji, gdy wierzyciel bierze udział w czynności dokumentowanej aktem notarialnym w związku, z którą dłużnik składa oświadczenie o poddaniu się egzekucji, jest on indywidualizowany w sposób określony w tym przepisie. Nie ma jednak uzasadnionych podstaw do przyjęcia, że w przypadku, gdy w akcie nie uczestniczy bezpośrednio wierzyciel, to notariusz nie jest obowiązany do jego indywidualizacji, w sposób określony w art. 92 § 1 pkt 4 u.p.n. Wszak na podstawie aktu notarialnego następuje nabycie uprawnień wierzyciela, a zatem w sposób pośredni uczestniczy on w tego rodzaju czynności prawnej jako jej beneficjent, ze skutkami dla postępowania o nadanie klauzuli wykonalności, a następnie postępowania egzekucyjnego.

Zważywszy na istotę tytułów egzekucyjnych, w tym także, jak w przypadku notarialnych tytułów egzekucyjnych nie pochodzących od sądu i ograniczoną kognicję sądu w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności, obligatoryjnym elementem takich tytułów jest skonkretyzowanie osoby wierzyciela, na rzecz którego ma być prowadzona egzekucja w sposób przewidziany w art. 92 § 1 pkt 4 u.p.n.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

jw

r.g.